

بررسی و مقایسه تجارب بهبود شاخص اخذ اعتبار در کشورهای مورد نظر سند چشم‌انداز، کشورهای حوزه منا و کشور ایران

محمد رحیم احمدوند

کارشناس ارشد اقتصاد

ابوذر سالاری

کارشناس ارشد اقتصاد

Abozar.Salari@gmail.com

شرایط لازم برای افزایش رشد و توسعه اقتصادی را می‌توان به شرایط تحت کنترل بنگاه‌ها و فعالان اقتصادی و شرایط خارج از کنترل آنها که به فضای کسب‌وکار تعبیر می‌شود، تقسیم‌بندی نمود. فضای کسب‌وکار متغیرهای مؤثر بر کسب‌وکار بنگاه‌های اقتصادی است که خارج از تسلط و قدرت آن بنگاه‌ها بوده اما بر نتیجه تلاش آنها بسیار مؤثر است. می‌توان با تکیه بر شاخص‌های مشهور به شاخص‌های کسب‌وکار، تبیین جامع و مناسبی از مشکلات ساختاری و شرایط نامساعد اقتصاد ملی ایران انجام داد و با بهبود این شاخص‌ها به بهبود شرایط اقتصادی کشور کمک نمود. با توجه به اهمیت شاخص اخذ اعتبار در فعالیت‌های اقتصادی و نقش بی‌بدیل آن در کمک به بنگاه‌های اقتصادی، این مقاله ضمن معرفی شاخص‌های کسب‌وکار، به بررسی محتوایی شاخص اخذ اعتبار در ایران پرداخته و این شاخص را در ایران و کشورهای مدنظر سند چشم‌انداز و همچنین کشورهای حوزه خاورمیانه و شمال آفریقا (منا) بر اساس آمارهای منتشره پایگاه کسب‌وکار بانک جهانی در سال‌های ۲۰۱۴ و ۲۰۱۵ به‌طور آماری مورد مقایسه قرار داده و با ارائه وضعیت شاخص سهولت کسب‌وکار در این کشورها، تجارب گروه کشورهای مورد نظر را در زمینه بهبود شاخص اخذ اعتبار بررسی نموده و اصلاحات انجام‌یافته در کشورهای مورد مطالعه که منجر به بهبود رتبه این شاخص در آنها شده است را استخراج و در نهایت پیشنهاداتی جهت بهبود وضعیت شاخص اخذ اعتبار و در نتیجه بهبود فضای کسب‌وکار کشور ارائه خواهد شد.

واژه‌های کلیدی: شاخص کسب‌وکار، اخذ اعتبار، سند چشم‌انداز، منا.

۱. مقدمه

کسب‌وکارها ناگزیر از تعامل با پیرامون خود هستند و از آنجایی که محیط کسب‌وکار ناظر بر عوامل اثرگذار بر کسب‌وکارها اعم از عوامل درونی و بیرونی است، اهمیت آن بر پژوهشگران و فعالان این حوزه پوشیده نیست (ورتینگتون و بریتون، ۲۰۰۹).

با توجه به اهمیت فضای کسب و کار در رشد و توسعه اقتصادی، امروزه بهبود فضای کسب و کار به عنوان یک راهبرد اقتصادی شناخته شده است. این راهبرد مکمل راهبرد خصوصی سازی بوده و برخی نیز حتی براین باورند که رفع موانع بخش خصوصی یا همان بهبود فضای کسب و کار باید جایگزین خصوصی سازی شود (سالاری، ۱۳۹۰). بهبود فضای کسب و کار می تواند منجر به ایجاد فعالیت های متکی بر کارآفرینی گردد. افزایش سطح فعالیت های کارآفرینانه و توسعه کارآفرینی در یک جامعه به ایجاد محیطی پیش برنده برای افزایش تعداد کارآفرینان و راه اندازی و رشد شرکت ها نیاز دارد. برای ایجاد فرصت های محیطی بیشتر، دولت ها می توانند موانع موجود در سیستم های نظارتی، اداری، قانونی و مالی که ممکن است به عنوان عوامل بازدارنده در ورود به کسب و کار عمل کنند را کاهش داده یا حذف کنند. محیط نامناسب کسب و کار مانع رشد کارآفرینی شرکت های کوچک و متوسط است و در این خصوص شرکت های کوچک بیش از شرکت های بزرگ از محیط نامناسب کسب و کار آسیب می بینند. تجارب کشور نیز مؤید این نکته است که وجود محیط کسب و کار مناسب هم رشد و توسعه اقتصادی را به ارمغان می آورد و هم به توزیع برابرتر درآمد و رفع فقر منجر می شود (مرادی، ۱۳۹۲).

یکی از عوامل مهم در بهبود فضای کسب و کار توجه ویژه به بحث اخذ اعتبار و مطالعات مستمر در این خصوص است تا همواره با اتخاذ سیاست های مناسب شرایط بهبود فعالیت های اقتصادی توسط این ابزار مهم فراهم گردد.

در این مقاله ابتدا به معرفی شاخص های محیط کسب و کار پرداخته شده، زمینه تاریخی آن بیان گردیده و پس از بررسی محتوایی شاخص اخذ اعتبار در ایران، بین کشور ایران و کشورهای حوزه منا^۱ و سند چشم انداز مقایسه ای انجام شده و در انتها نتیجه گیری و پیشنهادات ارائه می شوند.

۲. روش تحقیق

در این مطالعه ابتدا مقالات و گزارش های علمی و کتب مربوط به موضوع فضای کسب و کار جمع آوری و دسته بندی گردید و ضمن استفاده از کارهای تحقیقاتی انجام شده در مورد موضوع کسب و کار (فرامطالع)، با استفاده از روش کتابخانه ای و مراجعه به پایگاه های آماری معتبر داخلی و بین المللی، تحلیلی بر مبنای روش های توصیفی^۲ و تجربی^۳ از موضوع ارائه می گردد.

1. Middle East and North Africa

2. Descriptive Method

3. Experimental Method

۳. پیشینه تحقیق

۳-۱. مطالعات خارجی

ایفرت (۲۰۰۹) با بررسی اصلاحات نظارتی در کشورهای نسبتاً فقیر و با وضعیت حکمرانی خوب بیان می‌نماید که این اصلاحات منجر به افزایش رشد اقتصادی می‌گردد.

کالپر و لاو (۲۰۱۲) چگونگی سهولت کسب و کار جدید را در ۹۲ کشور جهان مطالعه نموده و اثر اصلاح ثبت شرکت‌ها را بر ثبت شرکت‌های جدید بررسی و در نتایج بیان می‌کنند اصلاحات کوچک و در کل کمتر از ۴۰ درصد اثر قابل توجهی بر کاهش هزینه‌ها برای ایجاد شرکت‌های جدید ندارد.

ابراهیم حیدر (۲۰۱۲) اصلاحات فضای کار و رشد اقتصادی در ۱۷۲ کشور جهان را در بازه زمانی ۲۰۱۰-۲۰۰۶ بررسی نموده و نتیجه‌گیری می‌نماید که اصلاحات فضای کسب و کار ارتباط مثبت و معناداری با رشد اقتصادی کشورها دارد.

۳-۲. مطالعات داخلی

تاری و علوی‌منش (۱۳۸۸) در مطالعه خود به بررسی چالش‌های فضای کسب و کار با توجه به برنامه چهارم توسعه پرداخته و بر این اساس پیشنهاداتی را به منظور استفاده در تدوین برنامه پنجم توسعه ارائه می‌دهند.

خضری (۱۳۸۹) سیاست‌های لایحه برنامه پنجم توسعه و تأثیر اجرای آنها بر فضای کسب و کار کشور را بررسی و عمده‌ترین آسیب‌های این لایحه را در ارتباط با موضوع بهبود فضای کسب و کار تحلیل نموده و به شناسایی سیاست‌ها و اقدامات مؤثر در ایجاد ناامنی بیشتر فضای کسب و کار کشور می‌پردازد. سالاری (۱۳۹۰) ضمن مقایسه شاخص‌های رقابت‌پذیری اقتصاد با کشورهای برتر جهان و منطقه، شاخص‌های مربوط به مالیات و اثر آن بر فضای کسب و کار را بررسی نموده و پیشنهاداتی را به منظور بهبود وضعیت نظام مالیاتی ارائه داده است.

میدری (۱۳۹۱) در مقاله خود به بررسی علل ایستایی رتبه ایران در شاخص‌های انجام کسب و کار پرداخته و راهکارهایی را به منظور بهبود آن ارائه داده است. وی با بررسی شاخص ثبت دارایی نتیجه‌گیری کرده است که با ایجاد بانک اطلاعات ملکی و شخصی برخی از ویژگی‌های ساختاری اقتصاد ایران دگرگون می‌شوند.

احمدوند و همکاران (۱۳۹۲) با توجه به آمار و ارقام مربوط به خصوصی‌سازی و روش‌های مختلف انجام آن در کشور به بررسی نحوه ارتباط موضوع فضای کسب و کار با برنامه

خصوصی‌سازی پرداخته‌اند. در این مقاله مواد مرتبط با فضای کسب و کار در قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی احصاء گردیده و عملکرد برنامه خصوصی‌سازی مورد بررسی قرار گرفته و در نهایت نتیجه‌گیری شده است که فضای کسب و کار مرتبط با طرف تقاضای برنامه خصوصی‌سازی در کشور است و در صورت اختلال در طرف تقاضا بسیاری از عرضه‌های سازمان خصوصی‌سازی نیز با مشکل مواجه می‌شود.

عبداله‌ی و همکاران (۱۳۹۲) اثر شاخص‌های فضای کسب و کار بر رشد اقتصادی را در ایران و کشورهای عضو OECD بررسی کرده و نتیجه‌گیری نموده‌اند که شاخص‌های حمایت از سهامداران خرد، اخذ اعتبار و اجرای قراردادها اثرگذاری بیشتری نسبت به سایر شاخص‌ها بر رشد اقتصادی کشورهای مورد نظر داشته‌اند.

آقا نصیری (۱۳۹۳) در گزارش تهیه شده در دفتر پایش و بهبود محیط کسب و کار معاونت اقتصادی وزارت امور اقتصادی و دارایی تحت عنوان "برنامه عملیاتی بهبود شاخص اخذ اعتبار" مندرجات گزارش ۲۰۱۴ بانک جهانی در ارتباط با شاخص مورد اشاره را راستی‌آزمایی کرده و برنامه عملیاتی اصلاحات قانونی و اجرایی ارائه گردیده است.

۴. مبانی نظری

۴-۱. کلیات

محیط کسب و کار مجموعه‌ای از سیاست‌ها، شرایط حقوقی، نهادی و مقرراتی است که بر فعالیت‌های کسب و کار حاکم است (OECD، ۲۰۰۸). به عبارت دیگر فضای کسب و کار مجموعه عواملی است که بر عملکرد یک بنگاه تأثیر می‌گذارد و آن کسب و کار نمی‌تواند به سادگی آن را تغییر دهد و تا زمانی که محیط کسب و کار بهبود نیابد بهبود عملکرد بنگاه‌ها نیز امکان‌پذیر نیست (اتاق بازرگانی، صنایع و معادن تهران، ۱۳۸۷).

بانک جهانی بر پایه اندیشه‌های دسوتو^۱ از اواخر دهه ۱۹۹۰ به تحلیل محیط کسب و کار در کشورهای مختلف پرداخت. گزارش بانک جهانی موانع کسب و کار را در دو گروه رفتار دولت یا کیفیت بازار بررسی می‌کند. این نهاد به منظور بررسی سهولت کسب و کار، کشورهای مختلف را به صورت مقایسه‌ای بررسی کرده و با استفاده از تجارب کشورهای، راهکارهایی برای بهبود محیط کسب و کار ارائه می‌دهد. گزارش سالیانه سهولت کسب و کار از سال ۲۰۰۳ در بانک جهانی تدوین می‌شود. این گزارش ابتدا در برگیرنده ۵ شاخص بود اما به مرور به ۱۰ شاخص افزایش یافت و بیشتر

1. Hernando De Soto

بر محیط قانونی کسب و کار تأکید دارد. در گزارش موصوف رتبه هر کشور بر حسب زمان، هزینه و مراحل انجام دادن هر یک از فعالیتهای ده گانه مشخص می شود. هر قدر سرعت انجام دادن یک فعالیت بیشتر و تعداد مراحل اداری و هزینه ای آن کمتر باشد محیط کسب و کار آن کشور مناسب تر و رتبه آن در مقایسه با دیگر کشورها بهتر است.

شاخص های مورد نظر بانک جهانی در گزارش منتشره عبارتند از:

- شروع کسب و کار: فرایند ثبت شرکت را از نظر تعداد مراحل، مدت زمان مورد نیاز و هزینه صرف شده برای آغاز فعالیت در نظر می گیرد.

- اخذ مجوزها: تمام فرایندهای اخذ مجوزهای مورد نیاز تأسیس و راه اندازی یک کارگاه را شامل می شود.

- اخذ انشعاب برق: تعداد فرایندها و زمان لازم جهت دسترسی به انرژی الکتریکی را مورد توجه قرار می دهد.

- ثبت مالکیت: فرایند لازم جهت ثبت دارایی در دفتر اسناد رسمی را شامل می شود.

- اخذ اعتبار: این شاخص مربوط به میزان توانمندی و امکان سنجش گسترده، دقت اطلاعات اعتباری و میزان پوشش اطلاعات مالی افراد حقیقی و حقوقی است که پس از ثبت در اختیار سایر سازمان ها یا افراد قرار می گیرد تا بر اساس اعتبار تعیین شده فعالان اقتصادی مورد ارزیابی قرار گیرند.

- حمایت از سرمایه گذاران: میزان حمایت نهادهای قانونی و رسمی از صاحبان سرمایه مد نظر این شاخص است و شامل میزان افزایش مبادلات مالی، پاسخگویی مدیر، سهولت شکایت برای سهامدار و توان حمایت از سرمایه گذار می شود.

- پرداخت مالیات: مأخذ تعلق مالیات، دفعات پرداخت، زمان تعیین و پرداخت و کل مالیات قابل پرداخت بر حسب درصد از سود حاصل از فعالیتهای اقتصادی را ارزیابی می نماید.

- تجارت فرامرزی: تعداد مراحل، تعداد امضاء، تعداد اسناد و تعداد روز برای صادرات، میزان تعرفه ها و عوارض، تعداد مراحل، تعداد امضاء، تعداد اسناد و تعداد روز برای واردات را مورد سنجش قرار می دهد.

- الزام آور بودن قراردادها: زمان و هزینه لازم برای اعلام ورشکستگی و چگونگی توزیع دارایی شرکت ورشکسته میان طلبکاران را در بر می گیرد.

- انحلال یک فعالیت: تعداد مراحل، زمان لازم (روز) برای دادرسی و هزینه پرداخت شده برای پایان دادن به یک فعالیت اقتصادی مورد بررسی و ارزیابی قرار می گیرد.

۴-۲. چگونگی محاسبه شاخص اخذ اعتبار

شاخص اخذ اعتبار با در نظر گرفتن شرایطی به شرح ذیل برای وام گیرنده (شرکت) در بین کشورهای جهان بررسی و رتبه‌بندی شده که این رتبه‌بندی با توجه به رتبه صدک از مجموع امتیازات شاخص‌های اصلی انجام می‌گیرد.

- خصوصی بودن شرکت و داشتن مسئولیت محدود

- وجود دفتر مرکزی و محل فعالیت در بزرگترین شهر تجاری (در نظر گرفتن شهر دوم برای ۱۱ اقتصاد با جمعیت بیش از ۱۰۰ میلیون نفر)

- داشتن تا ۵۰ کارمند

- تعلق ۱۰۰ درصدی به اتباع داخلی و وجود همین شرایط برای وام‌دهنده

پروژه کسب و کار میزان به اشتراک گذاری اطلاعات مربوط به اعتبار و حقوق قانونی وام گیرندگان و وام‌دهندگان را با لحاظ کردن مبادلات مالی دارای وثیقه از طریق دو مجموعه از شاخص‌ها مورد ارزیابی قرار می‌دهد. شاخص عمق اطلاعات اعتباری^۱ قواعد و شیوه‌های مؤثر بر پوشش، دامنه و دسترسی به اطلاعات اعتباری موجود از طریق یک اداره اعتباری و یا یک مؤسسه اعتباری را اندازه‌گیری می‌کند و شاخص قدرت حقوق قانونی^۲ نیز وجود شرایط خاص برای تسهیل وام‌دهی در قوانین مربوط به وثیقه و ورشکستگی را مورد ارزیابی قرار می‌دهد.

گروه کسب و کار بانک جهانی با توجه به حالات محتمل دامنه مبادلات مالی دارای وثیقه با در نظر گرفتن دو طرف وام گیرنده دارای وثیقه و وام‌دهنده قابل اعتماد، محدودیت‌های قانونی در استفاده از وثایق منقول را مورد بررسی و ارزیابی قرار می‌دهد.

برای اندازه‌گیری نماگرهای اخذ اعتبار موارد زیر اندازه‌گیری می‌شود:

- شاخص قدرت حقوق قانونی: دامنه این شاخص بین ۰ تا ۱۲ بوده و ارقام بالاتر نشان‌دهنده تنظیم بهتر قوانین و وضعیت مطلوب‌تر دسترسی به اعتبارات است.

- عمق شاخص اطلاعات اعتباری: میزان و کیفیت دسترسی به اطلاعات اعتباری را نشان داده و می‌تواند امتیازی بین ۰ تا ۸ را به خود اختصاص دهد.

- میزان پوشش توسط مؤسسه اعتباری: تعداد افراد و شرکت‌های فهرست شده در مؤسسه اعتباری به عنوان درصدی از جمعیت بزرگسال را در نظر گرفته و ارقام بالاتر بیانگر وضعیت بهتر برای کارآفرینان و سرمایه‌گذاران است.

1. Depth of Credit Information Index

2. Strength of Legal Right Sindex

3. Credit Bureau Coverage

- میزان پوشش توسط اداره اعتباری:^۱ تعداد افراد و شرکت‌های فهرست‌شده در اداره اعتباری به‌عنوان درصدی از جمعیت بزرگسال را در نظر گرفته و ارقام پایین‌تر بیانگر وضعیت مطلوب‌تر است.

۵. مطالعه و بررسی آماری

۵-۱. کلیات

در یک نگاه کلی می‌توان مهم‌ترین عواملی که بر محیط کسب‌وکار مؤثر بوده را به عوامل سیاسی، اجتماعی، اقتصادی، بین‌المللی، فناوری، عوامل قانونی و مسائل اخلاقی و ارزشی طبقه‌بندی کرد. فضای کسب‌وکار متأثر از حوزه‌های مختلفی است که مهم‌ترین آنها عبارتند از درجه باز بودن اقتصاد، حاکمیت و کارایی دولت، کارآمدی بازارها، محیط اجتماعی-سیاسی، مسائل بین‌المللی، انعطاف‌پذیری بازار کار، مدیریت و محیط مستعد جهت توسعه فناوری، باز بودن اقتصاد کشورها بر مبنای متغیرهایی نظیر تجارت بین‌الملل و ... این عوامل می‌تواند زمینه‌ساز ظهور و بروز فرایندهایی در اقتصاد کشور شود و ثمره آن ایجاد انگیزه جهت افزایش سطح تولید بنگاه‌های داخلی و مزیت‌یابی و مزیت‌سازی بنگاه‌ها جهت رقابت در صحنه‌های جهانی باشد. رتبه ایران به‌طور کلی یعنی رتبه سهولت کسب‌وکار در سال ۲۰۱۵ نسبت به سال ۲۰۱۴ با بهبود ۲ رتبه‌ای از ۱۳۲ به ۱۳۰ رسیده که این روند بهبود در سال ۲۰۱۵ به‌علت تغییر امتیاز فاصله تا مرز^۲ به میزان ۰/۹۹ واحد بوده است؛ به عبارت دیگر بهبود عملکرد ایران در شاخص سهولت کسب‌وکار موجب گردیده که امتیاز فاصله از مرز از ۵۵/۵۲ واحد در سال ۲۰۱۴ به ۵۶/۵۱ واحد در سال ۲۰۱۵ افزایش یابد. با بررسی شاخص‌های ده‌گانه محاسبه شده توسط بانک جهانی به‌منظور تعیین عملکرد کشور ایران در پروژه کسب‌وکار مشاهده می‌گردد که کشور ایران در ۴ شاخص شروع کسب‌وکار، اخذ انشعاب برق، تجارت فرامرزی و الزام‌آور بودن قراردادها به‌ترتیب با بهبود ۸، ۱۲، ۷ و ۱ پله‌ای و در مابقی شاخص‌ها با تنزل رتبه روبرو بوده است. بهترین بهبود رتبه در سال ۲۰۱۵ برای کشور ایران برای شاخص اخذ انشعاب برق با بهبود ۱۲ پله‌ای و بدترین تنزل رتبه نیز برای دو شاخص اخذ مجوز و حمایت از سرمایه‌گذاران با تنزل ۱۱ پله‌ای برای هر کدام از این شاخص‌ها رقم خورده است.

تغییرات در رتبه‌بندی کلی و زیرشاخص‌های مربوطه نشان می‌دهد که جابه‌جایی سالانه در رتبه‌بندی می‌تواند نشانه‌هایی از تغییرات در محیط مقرراتی یک اقتصاد برای بنگاه را بیان کند، اما این نشانه‌ها همیشه نسبی هستند چرا که رتبه یک اقتصاد ممکن است به دلیل تحولات در اقتصادهای دیگر تغییر یابد به گونه‌ای که ممکن است اقتصادی که اصلاح قوانین و مقررات کسب‌وکار را اجرا کرده

1. Credit Registry Coverage

2. Distance to Frontier

به علت میزان تأثیر بیشتر اصلاح قوانین و مقررات کسب و کار در سایر کشورها که در پروژه رتبه‌بندی کسب و کار مورد توجه قرار می‌گیرد در بهبود رتبه خود در رده‌بندی ناموفق باشد یا حتی تنزل کند. علاوه بر این، تغییرات سالیانه در رتبه‌بندی چگونگی تغییر محیط مقرراتی در طول زمان و چگونگی تغییر در زمینه‌های مختلف را مشخص نمی‌نماید؛ بنابراین در تحلیل فضای کسب و کار باید به سنجه فاصله تا مرز ایده‌آل توجه نمود که این سنجه نشان می‌دهد هر اقتصاد تا چه حد از بهترین عملکرد کسب شده توسط همه اقتصادها در مجموعه نماگرهای مورد نظر بانک جهانی فاصله دارد. به عبارت دیگر مقایسه کردن فاصله تا مرز ایده‌آل برای یک اقتصاد در دو زمان متفاوت به پژوهشگران و سیاستگذاران اجازه می‌دهد تا دریابند که تا چه اندازه محیط مقرراتی یک اقتصاد در طول زمان تغییر کرده و تا چه حد به کارآمدترین الگوها و قوی‌ترین مقررات در زمینه‌های مورد نظر نزدیک شده یا از آن دور شده است (بانک جهانی، ۲۰۱۳).

با نگاه به تغییر فاصله تا مرز ایده‌آل مشاهده می‌شود که کشور در شاخص ثبت دارایی‌ها، اخذ اعتبار، حمایت از سرمایه‌گذاران و پرداخت مالیات با وجود عدم تغییر در فاصله تا مرز ایده‌آل با تنزل رتبه و در الزام‌آور بودن قراردادها با بهبود رتبه مواجه شده است. در شاخص اخذ مجوز تغییر ۱/۶۸- واحدی در فاصله تا مرز ایده‌آل برای کشور اتفاق افتاده و در شاخص‌های شروع کسب و کار، اخذ انشعاب برق، تجارت فرامرزی و انحلال یک فعالیت تغییر فاصله تا مرز ایده‌آل مثبت بوده و به ترتیب برابر با ۲/۲۳، ۴/۸۵، ۴/۱۱ و ۰/۳۳ می‌باشد.

جدول ۱. بررسی وضعیت شاخص های کسب و کار ایران

شاخص	رتبه ایران در سال ۲۰۱۴	رتبه ایران در سال ۲۰۱۵	تغییر رتبه در سال ۲۰۱۵ نسبت به سال ۲۰۱۴	تغییر فاصله تا مرز ایده آل در سال ۲۰۱۵ نسبت به سال ۲۰۱۴
رتبه سهولت کسب و کار	۱۳۲	۱۳۰	+۲	+۰/۹۹
شروع کسب و کار	۷۰	۶۲	+۸	+۲/۲۳
اخذ مجوز	۱۶۱	۱۷۲	-۱۱	-۱/۶۸
اخذ انشعاب برق	۱۱۹	۱۰۷	+۱۲	+۴/۸۵
ثبت دارایی ها	۱۵۹	۱۶۱	-۲	بدون تغییر
اخذ اعتبار	۸۶	۸۹	-۳	بدون تغییر
حمایت از سرمایه گذاران	۱۴۳	۱۵۴	-۱۱	بدون تغییر
پرداخت مالیات	۱۱۸	۱۲۴	-۶	بدون تغییر
تجارت فرا مرزی	۱۵۵	۱۴۸	+۷	+۴/۱۱
الزام آور بودن قراردادهای	۶۷	۶۶	+۱	بدون تغییر
انحلال یک فعالیت	۱۳۷	۱۳۸	-۱	+۰/۳۳

Source: www.doingbusiness.org.

۵-۲. بررسی محتوایی و آماری شاخص اخذ اعتبار در ایران

رتبه ایران در سال ۲۰۱۴ در شاخص اخذ اعتبار مربوط به گزارش کسب و کار بانک جهانی از میان ۱۸۹ کشور مورد بررسی ۸۶ شده است. اما در سال ۲۰۱۵ رتبه ایران با نزول سهپله ای نسبت به سال قبل به ۸۹ از میان ۱۸۹ کشور مورد بررسی رسیده است. این درحالی است که نمره فاصله تا مرز ایده آل این شاخص برای ایران در هر دو سال ۴۵ بوده و این موضوع بیانگر آن است که کشورهای دیگر توانسته اند در زمینه زیرشاخص های مربوط به اخذ اعتبار عملکرد بهتری را به خود اختصاص دهند. این تغییر رتبه با وضعیت اقتصاد کشور در این سال ها نیز هماهنگ می باشد چرا که مشکلات بانکی یکی از مهم ترین محدودیت های برونزای بنگاه های ایرانی به شمار رفته و مطالبات معوق بانک ها موجب حساسیت بیشتر آنها به دریافت وثایقی شده که از عهده بسیاری از متقاضیان خارج است. از سوی دیگر فقدان سازوکار هدایت سرمایه های سرگردان و پس اندازها به سوی طرح های تولیدی از دیگر مشکلات ایران در این شاخص می باشد (آقا نصیری، ۱۳۹۳).

شاخص اخذ اعتبار از سه زیر شاخص اصلی تشکیل شده است. زیر شاخص اول که حقوق قانونی مربوط به وام گیرندگان و وام دهندگان را بررسی می کند از ۱۲ پرسش تشکیل شده است که هر پرسش دارای یک امتیاز است که ایران در این مؤلفه امتیاز ۲ از ۱۲ را در سال ۲۰۱۵ به خود اختصاص داده است. امتیاز دریافتی ایران در این زیرشاخص مربوط به دو پرسش زیر است (پاسخ بلی به پرسش ها منجر به کسب امتیاز شده است):

- آیا به طلبکاران با وثیقه زمانی که اعتبار گیرنده در فرایندی خارج از جریان ورشکستگی ناتوان از پرداخت تعهدات خود است پیش از سایر طلبکاران پرداخت می‌شود (به‌عنوان مثال پیش از دعاوی مالیاتی و کارگری)؟

- آیا به طلبکاران با وثیقه زمانی که شرکت در فرایند انحلال است پیش از سایر طلبکاران پرداخت می‌شود (به‌عنوان مثال پیش از دعاوی مالیاتی و کارگری)؟
لازم به ذکر است که در مؤلفه حقوق قانونی در سال ۲۰۱۴، ده پرسش مورد توجه قرار گرفته بود و امتیاز ایران نیز ۴ از ۱۰ بوده است (برای اطلاعات بیشتر به گزارش‌های بانک جهانی سال‌های ۲۰۱۴ و ۲۰۱۵ مراجعه گردد).

بیشترین پرسش‌ها مربوط به مؤلفه حقوق قانونی مربوط به جنبه‌های ثابت و هنجاری حقوقی است که معمولاً بدون تغییر در نظام حقوقی و قانونی امکان دریافت امتیاز بیشتر وجود ندارد.
در زیر شاخص عمق اطلاعات اعتباری در سال ۲۰۱۴، ۶ پرسش مورد نظر بوده که ایران توانسته است امتیاز ۵ را به خود اختصاص دهد، اما در سال ۲۰۱۵ تعداد پرسش‌های مورد بررسی به ۸ پرسش افزایش یافته و بنابراین امتیازهای این شاخص بین ۰ تا ۸ بوده که ایران توانسته است امتیاز ۷ را به خود اختصاص دهد. موضوعی که ایران نتوانسته در این زیر شاخص امتیازی را به دست آورد موضوع توزیع اطلاعات اعتباری خرده‌فروشی‌ها، اعتبار دهندگان تجاری و یا شرکت‌های ارائه‌دهنده خدمات عمومی می‌باشد (گزارش کسب و کار بانک جهانی، ۲۰۱۵ و ۲۰۱۴).
پوشش اطلاعات اعتباری در سال‌های ۲۰۱۴ و ۲۰۱۵ نیز با تغییر در تعداد بنگاه‌ها و تعداد اشخاص مواجه بوده است که این تغییرات در جدول ذیل ارائه شده است.

جدول ۲. وضعیت پوشش اطلاعات اعتباری ایران

سطح پوشش	مؤسسه اعتباری		اداره اعتباری	
	۲۰۱۴	۲۰۱۵	۲۰۱۴	۲۰۱۵
تعداد بنگاه‌ها	۱۴۴/۰۵۰	۱۵۴/۰۰۰	۳۴۰/۹۰۱	۳۴۵/۸۲۰
تعداد اشخاص	۱۷/۹۲۱/۰۰۰	۴۲۳/۰۰۰/۱۸	۲۲/۲۵۸/۲۴۲	۲۴/۳۵۷/۰۳۷

www.doingbusiness.org.

در حالی که اطلاعات جدید پروژه کسب و کار منعکس کننده این امر هستند که امروزه سامانه‌های اطلاعات اعتباری و قوانین وثیقه و ورشکستگی در جمهوری اسلامی ایران تا چه میزان از فرایند وام‌گیری و وام‌دهی پشتیبانی می‌کنند، بررسی اطلاعات موجود در پایگاه بانک جهانی بیانگر این موضوع است که از سال ۲۰۰۵ تا ۲۰۰۸ پروژه انجام کسب و کار بانک جهانی فقط در سال ۲۰۱۱

برای ایران اصلاحاتی را ثبت نموده که این اصلاح مربوط به تأسیس یک مؤسسه اعتباری خصوصی جهت بهبود دسترسی به اطلاعات اعتباری بوده است.

بررسی اقتصادهایی که نمره ۴۵ را در شاخص اخذ اعتبار کسب نموده‌اند بیانگر این موضوع است که کشورهای افغانستان، بلژیک، برزیل، بروئی، کاستاریکا، جمهوری دومینیک، اکوادور، ایتالیا، نیکاراگوئه، پرتغال، سریلانکا، تایلند، ترکیه، امارات متحده عربی و ایران این امتیاز را به خود اختصاص داده‌اند و بنابراین همگی در این شاخص رتبه ۸۹ جهانی را دارا بوده‌اند. همچنین در زیرشاخص حقوق قانونی ۲۹ اقتصاد دارای امتیاز ۲ و در زیرشاخص اطلاعات اعتباری ۴۶ اقتصاد دارای نمره ۷ شده‌اند (پروژه کسب و کار بانک جهانی، ۲۰۱۵).

۵-۳. مقایسه شاخص اخذ اعتبار در کشورهای حوزه منا

منا^۱ به معنای خاورمیانه و شمال آفریقا اصطلاحی است که برای نامیدن کشورهای عمده تولیدکننده نفت که در منطقه خاورمیانه و شمال آفریقا قرار دارند به کار می‌رود. حد این منطقه از کشور مراکش در شمال غربی قاره آفریقا آغاز می‌شود و تا ایران، شرقی‌ترین کشور منطقه خاورمیانه امتداد می‌یابد. این منطقه دارای ۶۰ درصد منابع نفتی و ۴۵ درصد منابع گازی جهان می‌باشد. اقتصاد این کشورها رابطه تنگاتنگی با تغییرات جهانی بهای نفت دارد. این منطقه یکی از قدیمی‌ترین حوزه‌های برداشت نفت در جهان محسوب می‌شود. از این رو ذخایر نفت کشورهای این منطقه بیش از سایر مناطق کره زمین کاهش یافته و فرسودگی ادوات حفاری و استخراج نفت نیز مشهودتر است (محمدی، ۱۳۸۸). منطقه خاورمیانه و شمال آفریقا از نظر منابع طبیعی و نیروی کار شامل سه گروه از کشورها می‌باشد: - کشورهایی که فاقد منابع طبیعی، اما دارای نیروی کار فراوان هستند مانند جیبوتی، مصر، اردن، لبنان، مراکش و تونس.

- کشورهایی که از نظر منابع طبیعی، غنی و دارای نیروی کار فراوان هستند مانند الجزایر، ایران، عراق، سوریه و یمن.

- کشورهایی که از نظر منابع طبیعی، غنی اما فاقد نیروی کار هستند مانند بحرین، کویت، لیبی، عمان، قطر، عربستان سعودی و امارات.

با توجه به اهمیت کشورهای عضو این حوزه و از آنجا که کشور ما ایران نیز متعلق به این گروه از کشورها است، در این بخش از مقاله به بررسی و مقایسه شاخص اخذ اعتبار در ایران و دیگر کشورهای حوزه منا پرداخته می‌شود.

1. Middle East and North Africa

مقایسه رتبه کشورهای مورد بررسی در سهولت کسب و کار در سال ۲۰۱۵ نشان می‌دهد که بهترین رتبه متعلق به کشور امارات با رتبه ۲۵ جهانی و بدترین رتبه سهولت کسب و کار متعلق به لیبی با رتبه ۱۸۸ جهانی بوده است. در مورد سهولت کسب و کار در بین کشورهای منطقه منا در سال ۲۰۱۵ تنها کشورهای امارات، ایران و مصر به ترتیب با بهبود ۳، ۲ و ۱ پله‌ای مواجه بوده‌اند و سایر کشورها (بجز بحرین و لیبی که تغییری در رتبه نداشته‌اند) نسبت به سال ۲۰۱۴ دچار تنزل رتبه شده‌اند. ایران در شاخص سهولت کسب و کار در منطقه منا رتبه ۱۳ از ۲۰ را به خود اختصاص داده است که بیانگر وضعیت نامناسب این شاخص برای ایران نسبت به رقبای منطقه‌ای‌اش است؛ چرا که رتبه جهانی ایران ۱۳۰ و رتبه جهانی ۹ کشور منطقه کمتر از ۱۰۰ است. سه کشور امارات، عربستان و قطر رتبه کمتر از ۵۰ و به ترتیب رتبه‌های ۲۵، ۴۴ و ۴۵ را به خود اختصاص داده‌اند.

جدول ۳. رتبه سهولت کسب و کار در کشورهای منطقه منا

نام کشور	رتبه جهانی در ۲۰۱۴	رتبه جهانی در ۲۰۱۵	تغییر رتبه جهانی	رتبه در منطقه منا
امارات	۲۵	۲۲	۳	۱
عربستان	۴۴	۴۹	-۵	۲
قطر	۴۵	۵۰	-۵	۳
بحرین	۵۳	۵۳	۰	۴
تونس	۵۶	۶۰	-۴	۵
عمان	۶۰	۶۶	-۶	۶
مراکش	۶۸	۷۱	-۳	۷
کویت	۷۹	۸۶	-۷	۸
مالت	۹۰	۹۴	-۴	۹
لبنان	۱۰۲	۱۰۴	-۲	۱۰
مصر	۱۱۳	۱۱۲	۱	۱۱
اردن	۱۱۶	۱۱۷	-۱	۱۲
ایران	۱۳۲	۱۳۰	۲	۱۳
یمن	۱۳۵	۱۳۷	-۲	۱۴
نوار غزه	۱۳۹	۱۴۳	-۴	۱۵
الجزایر	۱۴۷	۱۵۴	-۷	۱۶
جیبوتی	۱۵۴	۱۵۵	-۱	۱۷
عراق	۱۴۶	۱۵۶	-۱۰	۱۸
سوریه	۱۶۵	۱۷۵	-۱۰	۱۹
لیبی	۱۸۸	۱۸۸	۰	۲۰

www.doingbusiness.org.

بررسی رتبه اخذ اعتبار کشورهای منطقه منا گویای این واقعیت است که بهترین رتبه جهانی برای این شاخص متعلق به عربستان و مصر با رتبه جهانی ۷۱ و بدترین رتبه مربوط به کشورهای اردن، یمن و لیبی با رتبه جهانی ۱۸۵ بوده است. ایران به همراه امارات در مورد شاخص اخذ اعتبار در رتبه سوم کشورهای منطقه منا و در رتبه ۸۹ در میان کشورهای جهان قرار گرفته است. کشورهای امارات و بحرین در شاخص اخذ اعتبار به ترتیب با بهبود ۱۰ و ۷ پله‌ای روبرو بوده‌اند و سایر کشورها (بجز اردن، یمن و لیبی که بدون تغییر در رتبه جهانی می‌باشند) تنزل در رتبه را تجربه نموده‌اند. لازم به ذکر است که کشورهایی که فاصله کمتری از مرز ایده‌آل (مرز ایده‌آل ۱۰۰ می‌باشد) دارند رتبه بهتری را به خود اختصاص داده و کشورهایی هم که نمره مشابهی در فاصله از مرز ایده‌آل کسب کرده‌اند دارای رتبه یکسان بوده‌اند.

جدول ۴: رتبه اخذ اعتبار در کشورهای منطقه منا

نام کشور	رتبه جهانی در ۲۰۱۴	رتبه جهانی در ۲۰۱۵	امتیاز از مرز ایده‌آل شاخص اخذ اعتبار	تغییر رتبه جهانی	رتبه در منطقه منا
عربستان	۶۷	۷۱	۵۰	-۴	۱
مصر	۶۷	۷۱	۵۰	-۴	۲
ایران	۸۶	۸۹	۴۵	-۳	۳
امارات	۹۹	۸۹	۴۵	۱۰	۴
مراکش	۹۹	۱۰۴	۴۰	-۵	۵
بحرین	۱۱۱	۱۰۴	۴۰	۷	۶
عمان	۱۱۱	۱۱۶	۳۵	-۵	۷
لبنان	۱۱۱	۱۱۶	۳۵	-۵	۸
تونس	۱۱۱	۱۱۶	۳۵	-۵	۹
کویت	۱۱۱	۱۱۶	۳۵	-۵	۱۰
نوار غزه	۱۱۱	۱۱۶	۳۵	-۵	۱۱
قطر	۱۲۵	۱۳۱	۳۰	-۶	۱۲
سوریه	۱۶۳	۱۶۵	۱۵	-۲	۱۳
الجزایر	۱۶۹	۱۷۱	۱۰	-۲	۱۴
مالت	۱۶۹	۱۷۱	۱۰	-۲	۱۵
جیبوتی	۱۷۸	۱۸۰	۵	-۲	۱۶
عراق	۱۷۸	۱۸۰	۵	-۲	۱۷
اردن	۱۸۵	۱۸۵	۰	۰	۱۸
یمن	۱۸۵	۱۸۵	۰	۰	۱۹
لیبی	۱۸۵	۱۸۵	۰	۰	۲۰

www.doingbusiness.org.

بررسی نمرات مؤلفه‌های اخذ اعتبار در منطقه منا حاکی از آن است که بیشترین نمره‌ای که کشورهای این منطقه توانسته‌اند در زیرشاخص قدرت حقوق قانونی کسب نمایند امتیاز ۲ از ۱۲ بوده که ده کشور به آن دست یافته‌اند. از بین کشورهای این منطقه ۶ کشور امتیاز یک و ۴ کشور امتیاز صفر را به خود اختصاص داده‌اند که نشان‌دهنده محدودیت‌ها و تنگناهای موجود در قوانین مربوط به وثیقه و تضمین دریافت اعتبار در این کشورها است.

در بین کشورهای مورد بررسی در این بخش کشورهای عربستان و مصر تمام ۸ امتیاز مربوط به عمق اطلاعات اعتباری را دریافت نموده‌اند، همچنین تعداد چهار کشور از جمله ایران امتیاز ۷، دو کشور امتیاز ۶، چهار کشور امتیاز ۵، یک کشور امتیاز ۲ را به خود اختصاص داده و هفت کشور نیز امتیازی را کسب ننموده‌اند.

جدول ۵. امتیاز مؤلفه‌های اخذ اعتبار در ۲۰۱۵ در کشورهای منطقه منا

نام کشور	قدرت حقوق قانونی (۰-۱۲)	عمق اطلاعات اعتباری (۰-۸)	پوشش ثبت اعتباری (درصد از بزرگسالان)	پوشش اطلاعات اعتباری (درصد از بزرگسالان)
عربستان	۲	۸	۰	۴۷
مصر	۲	۸	۵/۸	۲۱/۸
ایران	۲	۷	۴۵	۳۳/۸
امارات	۲	۷	۶/۸	۲۸/۳
بحرین	۱	۷	۰	۴۸/۳
نوار غزه	۰	۷	۹	۰
مراکش	۲	۶	۰	۲۱/۱
عمان	۱	۶	۲۰/۶	۰
لبنان	۲	۵	۲۰/۳	۰
تونس	۲	۵	۳۰/۲	۰
کویت	۲	۵	۰	۳۲
قطر	۱	۵	۲۳/۳	۰
سوریه	۱	۲	۷/۷	۰
الجزایر	۲	۰	۲	۰
مالت	۲	۰	۰	۰
جیبوتی	۱	۰	۰/۳	۰
عراق	۱	۰	۰	۰
اردن	۰	۰	۲/۲	۰
یمن	۰	۰	۱/۲	۰
لیبی	۰	۰	۰/۵	۰

www.doingbusiness.org.

۵-۴. مقایسه شاخص اخذ اعتبار در کشورهای مدنظر سند چشم‌انداز

سند چشم‌انداز بیست‌ساله ایران، سندی جهت تبیین افقی برای توسعه ایران در زمینه‌های مختلف فرهنگی، علمی، اقتصادی، سیاسی و اجتماعی است که توسط مجمع تشخیص مصلحت نظام تدوین شده است. اجرای این چشم‌انداز از سال ۱۳۸۴ و در قالب ۴ برنامه توسعه پنج‌ساله انجام می‌گیرد. سال ۱۴۰۴ (۲۰۲۵) افق چشم‌انداز است.

جامعه ایرانی در افق این چشم‌انداز چنین ویژگی‌هایی خواهد داشت:

- توسعه یافته، متناسب با مقتضیات فرهنگی، جغرافیایی و تاریخی خود و متکی بر اصول اخلاقی و ارزش‌های اسلامی، ملی و انقلابی با تأکید بر مردم‌سالاری دینی، عدالت اجتماعی، آزادی‌های مشروع، حفظ کرامت و حقوق انسان‌ها و بهره‌مند از امنیت اجتماعی و قضایی

- برخوردار از دانش پیشرفته، توانا در تولید علم و فناوری، متکی بر سهم برتر منابع انسانی و سرمایه اجتماعی در تولید ملی

- امن، مستقل و مقتدر با سامانه دفاعی مبتنی بر بازدارندگی همه‌جانبه و پیوستگی مردم و حکومت

- برخوردار از سلامت، رفاه، امنیت غذایی، تأمین اجتماعی، فرصت‌های برابر، توزیع مناسب درآمد، نهاد مستحکم خانواده به دور از فقر، فساد، تبعیض و بهره‌مند از محیط زیست مطلوب

- فعال، مسئولیت‌پذیر، ایثارگر، مؤمن، رضایتمند، برخوردار از وجدان کاری، انضباط روحیه تعاون و سازگاری اجتماعی، متعهد به انقلاب و نظام اسلامی و شکوفایی ایران و مفتخر به ایرانی بودن

- دست یافته به جایگاه اول اقتصادی، علمی و فناوری در سطح منطقه آسیای جنوب غربی (شامل آسیای میانه، قفقاز، خاورمیانه و کشورهای همسایه) با تأکید بر جنبش نرم‌افزاری و تولید علم، رشد پرشتاب و مستمر اقتصادی، ارتقای نسبی سطح درآمد سرانه و رسیدن به اشتغال کامل

- الهام‌بخش، فعال و مؤثر در جهان اسلام با تحکیم الگوی مردم‌سالاری دینی، توسعه کارآمد، جامعه اخلاقی، نواندیشی و پویایی فکری و اجتماعی، تأثیرگذار بر همگرایی اسلامی و منطقه‌ای بر اساس تعالیم اسلامی و اندیشه‌های امام خمینی (ره)

- دارای تعامل سازنده و مؤثر با جهان بر اساس اصول عزت، حکمت و مصلحت

با توجه به ویژگی‌های مورد نظر سند چشم‌انداز لزوم توجه جدی به محیط کسب و کار ایران با کشورهای مورد نظر این سند مشخص می‌گردد، بنابراین در این بخش از مقاله به این مهم پرداخته شده است. بهترین رتبه سهولت کسب و کار سال ۲۰۱۵ در بین کشورهای هدف در سند چشم‌انداز بیست‌ساله کشور ایران، متعلق به گرجستان با رتبه جهانی ۱۵ بوده است. در سال ۲۰۱۵ کشورهای امارات، ارمنستان، آذربایجان، ایران، ازبکستان و تاجیکستان به ترتیب بهبود ۳، ۴، ۸، ۲ و ۱۱ پله‌ای

را در سهولت کسب و کار تجربه نموده و سایر کشورها (بجز بحرین با عدم تغییر رتبه و ترکمنستان به دلیل عدم محاسبه شاخص) دچار تنزل رتبه گردیده‌اند که بیشترین تنزل رتبه مربوط به کشورهای عراق و سوریه با تنزل ۱۰ پله‌ای بوده است. رتبه ایران در مورد شاخص سهولت کسب و کار در بین کشورهای مورد نظر سند چشم‌انداز ۱۶ از ۲۴ می‌باشد که گویای عدم تناسب وضعیت موجود با اهداف پیش‌بینی شده می‌باشد.

جدول ۶. رتبه سهولت کسب و کار در کشورهای مورد نظر سند چشم‌انداز

نام کشور	رتبه جهانی در ۲۰۱۴	رتبه جهانی در ۲۰۱۵	تغییر رتبه جهانی	رتبه در بین کشورهای هدف
گرجستان	۱۴	۱۵	-۱	۱
امارات	۲۵	۲۲	۳	۲
ارمنستان	۴۹	۴۵	۴	۳
عربستان	۴۴	۴۹	-۵	۴
قطر	۴۵	۵۰	-۵	۵
بحرین	۵۳	۵۳	۰	۶
ترکیه	۵۱	۵۵	-۴	۷
عمان	۶۰	۶۶	-۶	۸
قزاقستان	۷۶	۷۷	-۱	۹
جمهوری آذربایجان	۸۸	۸۰	۸	۱۰
کویت	۷۹	۸۶	-۷	۱۱
قرقیزستان	۹۹	۱۰۲	-۳	۱۲
لبنان	۱۰۲	۱۰۴	-۲	۱۳
اردن	۱۱۶	۱۱۷	-۱	۱۴
پاکستان	۱۲۷	۱۲۸	-۱	۱۵
ایران	۱۳۲	۱۳۰	۲	۱۶
یمن	۱۳۵	۱۳۷	-۲	۱۷
ازبکستان	۱۴۹	۱۴۱	۸	۱۸
نوار غزه	۱۳۹	۱۴۳	-۴	۱۹
عراق	۱۴۶	۱۵۶	-۱۰	۲۰
تاجیکستان	۱۷۷	۱۶۶	۱۱	۲۱
سوریه	۱۶۵	۱۷۵	-۱۰	۲۲
افغانستان	۱۸۲	۱۸۳	-۱	۲۳
ترکمنستان	عدم محاسبه	عدم محاسبه	-	۲۴

در بین کشورهای مورد بررسی با قید توجه به سند چشم‌انداز بیست ساله کشور ایران، ۹ کشور دارای رتبه جهانی کمتر از ۱۰۰ در شاخص اخذ اعتبار دیده می‌شود که سه کشور گرجستان، ارمنستان و قرقیزستان به ترتیب رتبه‌های جهانی ۷، ۳۶ و ۳۶ را به خود اختصاص داده‌اند. بدترین رتبه در شاخص اخذ اعتبار در بین این کشورها نیز متعلق به کشورهای اردن و یمن با رتبه ۱۸۵ کشور است. کشورهای ترکیه، ایران، امارات و افغانستان همگی رتبه ۸۹ جهانی را به خود اختصاص داده‌اند که بیانگر کسب نمره یکسان ۴۵ از ۱۰۰ مربوط به فاصله از مرز ایده‌آل توسط این کشورها در مورد شاخص اخذ اعتبار است. بیشترین تغییر مثبت رتبه در سال ۲۰۱۵ نسبت به سال ۲۰۱۴ مربوط به کشور تاجیکستان با بهبود ۶۲ پله‌ای و بیشترین تغییر منفی نیز مربوط به کشورهای ارمنستان، قرقیزستان، پاکستان و قطر با تنزل ۶ پله‌ای است.

جدول ۷. رتبه اخذ اعتبار در کشورهای مورد نظر سند چشم‌انداز

نام کشور	رتبه جهانی در ۲۰۱۴	رتبه جهانی در ۲۰۱۵	تغییر رتبه جهانی	رتبه در بین کشورهای هدف
گرجستان	۵	۷	-۲	۱
ارمنستان	۳۰	۳۶	-۶	۲
قرقیزستان	۳۰	۳۶	-۶	۳
عربستان	۶۷	۷۱	-۴	۴
قزاقستان	۶۷	۷۱	-۴	۵
ترکیه	۸۶	۸۹	-۳	۶
ایران	۸۶	۸۹	-۳	۷
امارات	۹۹	۸۹	۱۰	۸
افغانستان	۸۶	۸۹	-۳	۹
جمهوری آذربایجان	۹۹	۱۰۴	-۵	۱۰
بحرین	۱۱۱	۱۰۴	۷	۱۱
ازبکستان	۹۹	۱۰۴	-۵	۱۲
عمان	۱۱۱	۱۱۶	-۵	۱۳
لبنان	۱۱۱	۱۱۶	-۵	۱۴
کویت	۱۱۱	۱۱۶	-۵	۱۵
نوار غزه	۱۱۱	۱۱۶	-۵	۱۶
تاجیکستان	۱۷۸	۱۱۶	۶۲	۱۷
پاکستان	۱۲۵	۱۳۱	-۶	۱۸
قطر	۱۲۵	۱۳۱	-۶	۱۹
سوریه	۱۶۳	۱۶۵	-۲	۲۰
عراق	۱۷۸	۱۸۰	-۲	۲۱
اردن	۱۸۵	۱۸۵	۰	۲۲
یمن	۱۸۵	۱۸۵	۰	۲۳
ترکمنستان	-	-	-	۲۴

www.doingbusiness.org.

مشاهده نمرات ارائه شده برای کشورهای مورد نظر سند چشم‌انداز توسط پروژه سند چشم‌انداز بیانگر این نکته است که بیشترین امتیاز کسب‌شده در زیرشاخص قدرت حقوق قانونی به کشورهای افغانستان و گرجستان با امتیاز ۹ و کمترین امتیاز نیز به غزه، اردن و یمن با امتیاز صفر اختصاص داشته است. در مورد این زیرشاخص چهار کشور امتیاز ۵ و بالاتر، سه کشور امتیاز ۳، شش کشور امتیاز ۲، هفت کشور امتیاز ۱، سه کشور امتیاز صفر را کسب نموده‌اند و برای ترکمنستان نیز این شاخص محاسبه نشده است. در مورد زیرشاخص عمق اطلاعات اعتباری؛ گرجستان، عربستان و ارمنستان امتیاز ۸ که بیانگر تمام امتیازات می‌باشد را دارا بوده‌اند و شش کشور امتیاز ۷، چهار کشور امتیاز ۶، چهار کشور امتیاز ۵، پاکستان به تنهایی امتیاز ۳، سوریه امتیاز ۲ و سایر کشورهای مورد بررسی امتیاز صفر را به خود اختصاص داده‌اند.

جدول ۸. امتیاز مؤلفه‌های اخذ اعتبار ۲۰۱۵ در کشورهای مورد نظر سند چشم‌انداز

نام کشور	قدرت حقوق قانونی (۰-۱۲)	عمق اطلاعات اعتباری (۰-۸)	پوشش ثبت اعتباری (درصد از بزرگسالان)	پوشش اطلاعات اعتباری (درصد از بزرگسالان)
افغانستان	۹	۰	۰	۰
گرجستان	۹	۸	۰	۵۶/۸
قرقیزستان	۸	۵	۰	۳۸/۲
ارمنستان	۵	۸	۲۳/۵	۶۵/۸
ترکیه	۳	۶	۶۳/۶	۰
پاکستان	۳	۳	۷/۳	۴/۵
قزاقستان	۳	۷	۰	۵۱/۷
عربستان	۲	۸	۰	۴۷
ایران	۲	۷	۴۵	۳۳/۸
امارات	۲	۷	۶/۸	۲۸/۳
لبنان	۲	۵	۲۰/۳	۰
جمهوری آذربایجان	۲	۶	۲۸/۷	۰
کویت	۲	۵	۰	۳۲
عمان	۱	۶	۲۰/۶	۰
بحرین	۱	۷	۰	۴۸/۳
قطر	۱	۵	۲۳/۳	۰
عراق	۱	۰	۰	۰
سوریه	۱	۲	۷/۷	۰
تاجیکستان	۱	۶	۰	۷
ازبکستان	۱	۷	۰	۱۷/۸
نوار غزه	۰	۷	۹	۰
اردن	۰	۰	۲/۲	۰
یمن	۰	۰	۱/۲	۰
ترکمنستان	-	-	-	-

۵-۵. اصلاحات انجام شده در کشورهای منتخب

اگر بستانکاران و وام گیرندگان حقوق قانونی قوی و اطلاعات اعتباری مناسب در اختیار داشته باشند، بنگاه‌ها دسترسی بهتری به وام و شرایط اعتباری خواهند داشت.

کشورهایی دارای ریسک پایین نظام مالی هستند که از حقوق قانونی بیشتری برای وام‌دهندگان و وام‌گیرندگان برخوردارند و اطلاعات اعتباری بهتری را فراهم می‌نمایند. بنابراین کشورهای مختلف به منظور کاهش ریسک نظام مالی و افزایش سرمایه‌گذاری و رشد اقتصادی، به اصلاح در مؤلفه‌های اثرگذار در شاخص اخذ اعتبار و ارائه به بانک جهانی به منظور ثبت در گزارش کسب و کار اقدام می‌نمایند.

مهم‌ترین اصلاحات صورت پذیرفته در کشورهای مورد بررسی در این مقاله به شرح جدول ذیل است.

جدل ۹. اصلاحات انجام شده در کشورهای مورد بررسی

کشور	سال ثبت اصلاح	مؤلفه اصلاح شده
اردن	۲۰۱۱	بهبود سیستم اطلاعات اعتباری
ارمنستان	۲۰۰۸، ۲۰۱۰، ۲۰۱۲	بهبود مکرر سیستم اطلاعات اعتباری
ازبکستان	۲۰۰۹، ۲۰۱۳، ۲۰۱۴	بهبود مکرر دسترسی به اطلاعات اعتباری، تأسیس مؤسسه اعتباری خصوصی
افغانستان	۲۰۱۰، ۲۰۱۴	بهبود مؤلفه‌های قدرت حقوق قانونی
الجزایر	۲۰۱۲، ۲۰۱۳	بهبود مکرر سیستم اطلاعات اعتباری
امارات	۲۰۱۵، ۲۰۱۲، ۲۰۱۱، ۲۰۰۹	بهبود مکرر سیستم اطلاعات اعتباری و قدرت حقوق قانونی
ایران	۲۰۱۱	بهبود دسترسی به اطلاعات اعتباری
بحرین	۲۰۱۵، ۲۰۱۴	بهبود مکرر سیستم اطلاعات اعتباری
پاکستان	۲۰۰۸	بهبود سیستم اطلاعات اعتباری
تاجیکستان	۲۰۱۵، ۲۰۱۴، ۲۰۱۲، ۲۰۱۰	بهبود مکرر سیستم اطلاعات اعتباری و تا حدودی قدرت حقوق قانونی
ترکمنستان	-	-
ترکیه	۲۰۱۰	بهبود سیستم اطلاعات اعتباری
تونس	۲۰۰۹، ۲۰۰۸	بهبود سیستم اطلاعات اعتباری
جمهوری آذربایجان	۲۰۱۱، ۲۰۱۰، ۲۰۰۹	بهبود سیستم اطلاعات اعتباری
جیبوتی	۲۰۱۴	بهبود قدرت حقوق قانونی
سوریه	۲۰۱۳، ۲۰۱۱	بهبود سیستم اطلاعات اعتباری
عراق	-	-
عربستان	۲۰۱۱، ۲۰۰۸	بهبود سیستم اطلاعات اعتباری و قدرت حقوق قانونی
عمان	۲۰۱۳، ۲۰۱۲	بهبود سیستم اطلاعات اعتباری

ادامه جدول ۹.

کشور	سال ثبت اصلاح	مؤلفه اصلاح شده
قرقیزستان	۲۰۱۰	بهبود قدرت حقوق قانونی
قزاقستان	۲۰۱۳، ۲۰۰۹	بهبود سیستم اطلاعات اعتباری و تا حدودی بهبود قدرت حقوق قانونی
قطر	۲۰۱۲	بهبود سیستم اطلاعات اعتباری
کویت	۲۰۰۸	بهبود سیستم اطلاعات اعتباری
گرجستان	۲۰۰۸، ۲۰۰۹، ۲۰۱۱، ۲۰۱۲	بهبود سیستم اطلاعات اعتباری و بهبود قدرت حقوق قانونی
	۲۰۱۴، ۲۰۱۳	
لبنان	۲۰۱۱	بهبود سیستم اطلاعات اعتباری
لیبی	-	-
مالت	-	-
مراکش	۲۰۱۰، ۲۰۰۹	بهبود سیستم اطلاعات اعتباری
مصر	۲۰۱۰، ۲۰۰۹، ۲۰۰۸	بهبود سیستم اطلاعات اعتباری
نوار غزه	-	-
یمن	۲۰۱۰	بهبود سیستم اطلاعات اعتباری

www.doingbusiness.org.

۶. نتیجه‌گیری و پیشنهادات

بهبود محیط کسب و کار به مسئله‌ای مهم در ایران تبدیل شده و دولت و بخش خصوصی توجه ویژه‌ای به این موضوع معطوف نموده‌اند. بخش خصوصی در محیط مناسب کسب و کار می‌تواند رشد و نمو داشته باشد و در نتیجه منجر به رشد اقتصادی کشور شود. یکی از عوامل مهم ایستایی جایگاه ایران در رتبه‌بندی بانک جهانی عدم درک صحیح از این پروژه است، بنابراین باید تلاش گردد تا درک صحیح و کاملی از موضوع در بین آحاد سیاستگذاران و تصمیم‌گیران کشور ایجاد گردد.

این مقاله با بررسی آماری و محتوایی شاخص اخذ اعتبار برای کشور ایران، به بررسی مقایسه‌ای این شاخص در بین کشورهای سند چشم‌انداز و کشورهای منطقه منا پرداخته و اصلاحات انجام‌شده در این کشورها در مورد مؤلفه‌های اصلی شاخص که شامل مؤلفه قدرت حقوق قانونی و عمق اطلاعات اعتباری است را مورد توجه قرار داد.

بررسی شاخص اخذ اعتبار برای کشور ایران نشان داد که یکی از سه رتبه کمتر از ۱۰۰ ایران در این شاخص محقق گردیده است. ایران در شاخص اخذ اعتبار رتبه ۸۹ جهانی، رتبه ۳ منطقه منا و رتبه ۷ را در بین کشورهای مورد نظر سند چشم‌انداز به خود اختصاص داده است. البته ذکر این نکته لازم است که فاصله ایران از بهترین کشورهای منطقه منا و سند چشم‌انداز در این شاخص به ترتیب ۱۸ و ۸۲ است که بیانگر لزوم توجه جدی‌تر به شاخص به‌منظور بهبود آن در رقابت با کشورهای مورد نظر می‌باشد.

از آنجا که مندرجات گزارش ۲۰۱۴ بانک جهانی درخصوص شاخص اخذ اعتبار در معاونت اموراتصادی و دارایی مورد راستی آزمایی قرار گرفته و نتیجه این امر منجر به این نکته شده است که امتیاز ایران در سال ۲۰۱۴ به جای ۴ از ۱۰ باید ۶ از ۱۰ باشد، به نظر می رسد چنانچه مندرجات گزارش بانک جهانی درخصوص ایران در مؤلفه قدرت حقوق قانونی مجدداً مورد راستی آزمایی قرار گرفته و با اصلاح موارد اختلاف در گزارش موصوف و وضعیت موجود، مستندات لازم به بانک جهانی ارائه گردد می توان رتبه ایران در شاخص اخذ اعتبار را در سال های آتی بهبود بخشید. با این وجود با انجام اصلاحاتی در قوانین و مقررات کشور و همچنین رویه های اجرایی انجام کار در کشور می توان رتبه ایران در این شاخص و در نتیجه شاخص کلی سهولت کسب و کار را بهبود داد. بنابراین پیشنهادات ذیل جهت دستیابی به این مقصود ارائه می گردد.

- تدوین و تصویب قانون جامع وثایق
- ایجاد سامانه ثبت وثایق به تفکیک نوع اموال، مالکان اموال و ...
- افزایش درصد پوشش اطلاعات اعتباری
- تأمین و توزیع اطلاعات خرده فروشی ها
- ایجاد وحدت رویه در دریافت انواع وثایق وام
- اتصال پایگاه داده های موجود در کشور به یکدیگر به منظور تبادل اطلاعات
- تخصیص صحیح و کارآمد منابع توسط سیستم بانکی
- تکمیل سیستم نرم افزاری جهت سنجش اعتبار بنگاه های اقتصادی
- ایجاد دسترسی برای وام گیرنده جهت مشاهده اطلاعات مربوط به اعتبارسنجی خود

منابع

- آقا نصیری، مریم (۱۳۹۳)، *برنامه عملیاتی بهبود شاخص اخذ اعتبار*، معاونت اموراتصادی وزارت اموراتصادی و دارایی، تهران، مهر ماه.
- اتاق بازرگانی، صنایع و معادن تهران (۱۳۸۷)، "گزارش اقتصادی فضای کسب و کار در کشور از منظر بخش خصوصی"، مرکز تحقیقات و بررسی های اقتصادی، تهران.
- احمدوند، محمدرحیم؛ مفتوح، مهنوش و سیدعلی اسلامی نژاد (۱۳۹۲)، "خصوصی سازی و بهبود فضای کسب و کار در ایران"، مجموعه مقالات همایش بهبود فضای کسب و کار در ایران، تهران، مرداد ماه.
- اکبری، نعمت ا...؛ مؤذن جمشیدی، هما و محمد حسن اکبری (۱۳۹۲)، "فراتحلیل بهبود فضای کسب و کار در ایران و عوامل مؤثر بر آن"، مجموعه مقالات همایش بهبود فضای کسب و کار در ایران، تهران، مرداد ماه.

- خضری، محمد (۱۳۸۹)، "دورنمای محیط کسب و کار در لایحه برنامه پنجم توسعه کشور"، *مطالعات راهبردی*، شماره ۲، تهران، تابستان.
- خیرخواهان، جعفر (۱۳۸۶)، *فضای کسب و کار در سال ۲۰۰۶*، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، تهران.
- سالاری، ابوذر (۱۳۹۰)، "بررسی تأثیر نظام مالیاتی بر فضای کسب و کار"، *ماهنامه بررسی مسائل و سیاست‌های اقتصادی*، معاونت اقتصادی وزارت امور اقتصادی و دارایی، شماره‌های ۹-۱۰، تهران.
- عبدالهی، فرشته؛ مهربانی، فاطمه و مهدی بصیرت (۱۳۹۲)، "اولین همایش الکترونیکی ملی چشم‌انداز اقتصاد ایران"، آذر ماه.
- علوی‌منش سید محسن و فتح‌ا... تار (۱۳۸۸)، *بررسی چالش‌های کسب و کار*، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، تهران.
- کیومرثی، مسعود (۱۳۸۹)، "بهبود بیست پله‌ای شاخص اخذ اعتبار در مجموعه شاخص‌های کسب و کار"، *تازه‌های اقتصاد*، سال ۸، شماره ۱۲۹، تهران، پاییز.
- محمدی، غلامرضا (۱۳۸۸)، *سیر تبدیل خاورمیانه به بزرگترین تولیدکننده نفت جهان در بخش فراساحلی*، تهران، بهمن ماه.
- مرادی، محمدعلی (۱۳۸۹)، "چالش‌های پیش روی محیط کسب و کار ایران در آستانه برنامه پنجم توسعه"، *همایش برنامه پنجم توسعه*، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، تهران.
- میدری، احمد و اصلان قودجانی (۱۳۸۷)، *سنجش و بهبود محیط کسب و کار*، تهران: سازمان انتشارات جهاد دانشگاهی.
- میدری، احمد (۱۳۹۱)، *علل ایستایی رتبه ایران در شاخص‌های انجام کسب و کار و راهکارهای بهبود آن*.
- میراحسنی، منیرالسادات (۱۳۹۱)، "فضای کسب و کار در ایران و سایر کشورها طی سال‌های (۲۰۱۲-۲۰۰۳) از منظر بانک جهانی"، *مجله اقتصادی، ماهنامه بررسی مسائل و سیاست‌های اقتصادی*، شماره ۲، تهران.
- Doing Business (2014), "Middle East and North Africa (MENA)", a World Bank Group Flagship Report, Washington.
- Doing Business (2015), "Middle East and North Africa (MENA) ", a World Bank Group Flagship Report, Washington.
- Eifert, Benjamin P. (2003-2007), "Do Regulatory Reforms Stimulate Investment and Growth?, Evidence from the Doing Business Data", CGD Working Paper 159, Washington, D. C.: Center for Global Development.
- <http://www.doingbusiness.org>.
- Ibrahim Haidar, Jamal (2012), "The Impact of Business Regulatory Reforms on Economic Growth", The World Bank, Washington D. C., United States; Paris School of Economics, Paris, France and University of Paris 1 Pantheon-Sorbonne, Paris, France, Vol. 12, No. 4, PP. 25-40.
- Klapper, Leora & Inessa Love (2011), "The Impact of Business Environment Reforms on New Firm Registration", World Bank Policy Research Working Paper, Vol. 33, No. 2, PP. 60-89.
- Marek Hanusch (2012), "The Doing Business Indicators, Economic Growth and Regulatory Reform Policy Research", Working Paper 6176, Vol. 23, No. 5, PP. 31-50.
- OECD (2008), "Supporting Business Environment Reforms (Practical Guidance for Development Agencies)".